

Suomalaisia ja lappalaisia sanoja Norjan kulkurien salakielessä.

Professori Nils Lidin toimittaman Ord og Sed -sarjan taannoin ilmestyneessä X niteessä on valtionadvokaatti Helge Refsumin julkaisema GJEST BAARDSENIN kirjoitus »Vandrings- eller skøiersprog med tillegg av F. L. Hartman og N. Olsen», joka on peräisin Eilert Sundtin (1817—75) käsikirjoituskokoelmasta. Norjan Sørlandetissa ja suuressa osassa Vestlandetia käyttivät kulkurit ja veijarit *rodi* -nimistä salakieltä, jonka Sundt arveli tulleen Norjaan Keski-Euroopasta; sen läheistä sukua on Tanskan »kjeltringlatin» ja Pohjois-Saksan »Gaunersprache». Mustalaisilla oli Norjassa oma, rodista eroava kielensä, ja he pysyttelivät perimätiedon mukaan alussa erillään norjalaisista kulkureista, käyden kovia tappelujakin näiden kanssa, mutta myöhemmin molemmat ainekset tekivät sovinnon; Sundtin aikoina he olivat jo sulautuneet toisiinsa, samoin kuin heidän käyttämänsä kieletkin. Gjest Baardsen eli vankina Akershusin linnassa viime vuosisadan alkupuolella ja laati siellä kirjoituksensa tuosta kulkurien kielestä. Siinä on paljon mustalaiskielen sanoja, lisäksi runsaasti skandinaavista ainesta, vieläpä latinaakin. Mutta merkillistä on, että rodissa näyttää esiintyvän myös kymmenittäin lappalaisia ja suomalaisia sanoja, toisinaan jossakin määrin väärinkäsitettyinä tai merkitykseltään muuttuneina. On ilmeistä, että kulkureihin liittyi aikojen kuluessa myös ns. kerjäläis-lappalaisia heimolaistensa eteläisiltä asuinmailta sekä Keski-Skandinavian suomalaismetsien epäsosiaalisimpia edustajia, jotka kuljeksivat ympäri maata kuohäreina ja hevostennykijöinä. Norjalaiset kulkurit uskottelivat rahvaalle puhuvansa lapin kieltä ja onnistuivat metkuissaan paremmin sen vuoksi, että taikauskoiset ihmiset uskoivat lappalaisten yliluonnollisiin kykyihin.

Seuraavassa esitetään joukko rodinkielisiä sanoja, jotka näyttävät olevan suomalaista tai lappalaista alkuperää.

R o d i:

Allaco Maaneden
 Penna, Bønna Sige
 Dabba Slaa
 Jiv Korn

Jomeliä Jesus
 Kokka Lyve, drille
 Kokkano Løgnaktig, usandfærdig
 Kokkeba Løgn
 Kura Prygle
 Kuras Slaaes, uforliges
 Kuriba Prygl; Hug
 Manga¹ Bede, trygle
 Mostapiben Kaffe
 (Piben Drikke Øl)

Nakkan Nesen
 Nenan Nesen
 Nuttan Trøien
 Pipu en Pibe
 Pævia Solen

Sormus en Ring
 Teta Vide
 Vitta Sne

Aehæ Ja

R o d i:

Bakalo Varm, heed
 Bello Øret
 Budna Spinde
 Bøyto Feed; tyk
 Dasto Maanen
 Gunnis Hvor
 Gutto Hwem
 Jadde Gik

Jøiga Synge
 Kaskdivers Middagen
 (Divers Dag)

S u o m i:

Vrt. *allakka* 'almanakka'
 Vrt. *penätä* 'försäkra med fasthet'
 Vrt. *tappaa*, alkumerk. 'lyödä'
jyvä (vrt. myös lpSuijjavaara *jivvie*
 id.)

Jumala

Vrt. se on *kukkua* = pötyä, va-
 letta

Vrt. *kuri*, *kurittaa*

mankua

Vrt. *musta*

Vrt. *nokka*

nenä

nuttu, murt. (Oulun seutu) *nutta*
piippu

päivä (myös lp. *bæi've'* voi tulla
 kyseeseen)

sormus

tietää (vrt. myös lp. *diettet*)

viti (vrt. kuitenkin myös skand.
vit, *vitt* 'valkea')

Vrt. *ähä(h)*

L a p p i:

bäkkas, attr. *bak'ká* 'kuuma'²

bællje 'korva'

bodnet, etelälöp. *butnet* 'punoa'

buoi'de 'rasva; lihava'

Vrt. etelälöp. *nästà* 'tähti'

LpArjeplog *gunne*, *gusne* missä?

gutti 'kuka, joka'

jottet, etelälöp. *jühtij*, 3 p. sg. pr.

jähtà 'kulkea, käydä'

juoi'gát 'joikua' (> norj. *jøike*)

gás'ká 'keski'

¹ *Manga* 'tigga' tavataan Ruotsissa rikollisten kielessä, *mange* id. Tanskan musgalaisten kielessä. WESSMAN pitää mahdollisena, että sana on lainattu suomesta (Samling av ord ur östsvenska folkhäl, s. 508). Lainasuhde voi kyllä olla päinvasrainenkin.

² Ellei erikseen mainita, käytetään pohjoislapin muotoja K. Nielsenin kirjoitustavan mukaan. Eteläläpin ym. muodot on merkitty E. Lagercantzin mukaan, vähän yksinkertaistettuina.

<i>Kjatsa</i> Regne	Vrt. <i>čacce</i> (= <i>tšattse</i>) 'vesi'
<i>Kjum</i> , <i>Kjymer</i> Kys	<i>cum¹ma</i> (<i>c</i> = <i>ts</i>) 'suudelma'
<i>Kjøivo</i> (<i>Balgo</i>) Bugen; Maven	<i>čoav¹je</i> , Arjeplog <i>čojvviē</i> 'maha- vatsa'
<i>Metta</i> Kunne	Vrt. <i>mat¹tet</i> , etelälp. <i>māhtet</i> , 3 p. sg. impf. <i>mēhtij</i> 'voida, osata'
<i>Njalko</i> , <i>Njalkalo</i> Sød, sødagtig	} <i>njalges</i> , <i>njālgá(d)</i> 'makea'
<i>Njalkus</i> Sukker; Sirup	
<i>Njønno</i> Næsen	<i>njunne</i> , etelälp. <i>ńuõnie</i> 'nenä'
<i>Purano</i> Gammel	Vrt. <i>boares</i> , etelälp. myös <i>poora</i> 'vanha', Parkalompolo <i>boarax</i> 'vanha nainen'.
<i>Skjærma</i> Halte, hinke	<i>skier¹bmot</i> 'ontua'
<i>Sukka</i> Roe	<i>sukkát</i> 'soutaa'
<i>Vatsa</i> Reise	<i>važ¹žet</i> (<i>ž</i> = <i>dz</i>) 'käydä, kävellä'
<i>Vøj</i> Fy!	<i>vuoi</i> 'voi!'

Rodin lukusanat ovat, kuten Refsumkin huomauttaa, melkein järjestään lappalaisia: *Agta* (< *ok¹tá*, etelälp. *akxtε*) 1, *Gvogta* (< *guok¹te*) 2, *Kulma* (< *gol¹bmá*, etelälp. *guw¹mε*) 3, *Njelja* (< *njæl¹ljě*, -jä) 4, *Vitta* (< *vit¹tá*) 5, *Kutta* (< *gut¹tá*) 6, *Kjækja* (< *čiežá*) 7, *Agsi* (< *ovce*, -*k¹c-*, etelälp. *akχciε*) 8, *Kagsi* (< *gavce*, -*k¹c-*, etelälp. *gākχciε*) 9—8:n ja 9:n merkitykset ovat sekautuneet —, *Loggi* (< *loge*, etelälp. *logie* 10, *gvogta Loggi* 20, *kulma* L. 30, *njelja* L. 40, *vitta* L. 50, *kutta* L. 60 jne.

Vielä mainittakoon, että unkarilaista alkuperää on *jar gik* (< *jár-*) ja kenties venäläistä *Pia*, *pie* at drikke (< *numь*, *нью* 'juoda'), *Piben* Drikke. Øl (vrt. *nuso* 'olut', mutta myös lat. *bibo* 'juon').

T. I. Itkonen.